

quals permeten emmarcar i teoritzar sobre la realitat i les perspectives del *partenariat* amb un seguit de reflexions inèdites excel·lents que a partir d'ara s'hauran de convertir en punt de referència obligat sobre el tema.

En tot cas, potser caldria matisar la visió extremament positiva i optimista (i, doncs, escassament crítica) que aquests autors mantenen pel que fa al *partenariat*: si bé és cert que ha esdevingut una via excel·lent que permet a ciutadans i a actors socials participar de manera més activa en la gestió i el desenvolupament de llurs quadres de vida i treball, cal no oblidar que moltes de les pràctiques *partenariats* no són sinó una estratègia dels poders públics (polítics i econòmics) que, per fer front a la insuficiència de l'Estat-del-bienestar davant les noves manifestacions de la crisi econòmica, han optat per la privatització de la gestió social i pel desengatjament en les opcions de desenvolupament.

El que aglutina en pràctiques *partenariats* actors socials de tan distinta procedència no és una determinada ideologia o una concepció de la societat amb voluntat de resoldre els nous conflictes socials, sinó la realització en comú d'una sèrie de pràctiques destinades a assegurar la pròpia supervivència en un món de canvis i turbulències.

De vegades sembla que s'atorguen al *partenariat* certes atribucions que transcendeixen les seves possibilitats: així aquests autors entenen el *partenariat* com un marc compacte i ja constituït capaç de superar el sistema socioeconòmic vigent i generar noves estructures i institucions (una nova forma de contracte social) per tal d'eliminar el tancament i la sectorialització propis de la regulació keynesiana. També assenyalen que el *partenariat* és un nou mode de regulació de les relacions socials a escala local i, per tant, constitueix un aspecte important de la regulació del sistema social i econòmic a nivell global.

Sobta el caràcter definitiu i contundent d'algunes d'aquestes afirmacions, més encara si tenim en compte l'escàs bagatge teòric pu-

blicat sobre les característiques i l'abast del *partenariat*. En qualsevol cas, queda ben demostrat que es fan necessàries més reflexions com les que, amb llenguatge molt entenedor i un perfecte ordre d'exposició, presenta aquest número de *Cahiers*, tot palesant que les pràctiques *partenariats* permeten enriquir les teories generals de producció de l'espai i afegir-hi perspectives que ofereixen més atenció als actors socials i espacials i a les seves característiques i projectes locals.

Abel Albet

Learmonth, A. (1988); *Disease Ecology: an introduction*, Basic Blackwell. Oxford, 456 p.

Amb el nom «malaltia ecològica» es presenta un llibre prou suggerent, per als estudiants de geografia interessats en el tema de les malalties contextualitzades en el medi ambient on es generen. L'autor hi recull un gran nombre de treballs immersos dins d'aquesta línia d'investigació. La —també anomenada— «geografia de la medicina» es pot definir breument com l'estudi dels models de distribució de les malalties, llurs causes i factors interrelacionats (estil de vida, clima, accés als serveis sanitaris, dieta...) i canvis del temps i l'espai.

Per a l'estudi de les malalties cal, sens dubte, comptar amb un metge. I per a l'estudi de les malalties i llur comportament territorial cal afegir-hi, a més a més, l'enfocament geogràfic i llurs tècniques d'anàlisi i síntesi. Aquesta és la raó per la qual l'autor escull el nom d'«ecologia de les malalties», «geografia de la medicina» o «geografia de la salut». Aquests termes propicien, segons paraules textuals, «el matrimoni» entre l'ecologia de les malalties i els estudis geogràfics».

D'aquesta manera, es fa palesa la veritable aportació que la geografia pot fer, dins dels equips interdisciplinaris, en l'estudi de les malalties i la salut de la població en general.

L'autor emfatitza com l'enfocament geogràfic pot ser molt valuós a l'hora de buscar regularitats en la propagació de malalties, de sintetitzar-ho en models i, finalment, el gran significat que això té per al seu control i eliminació. Per assolir aquest objectiu, l'autor es basa, en gran mesura, en altres obres que utilitza a manera d'exemple.

L'obra és estructurada en dues grans parts. A la primera part fa una descripció de les malalties que pateixen els països occidentals, per a la qual cosa utilitza models de distribució territorials mitjançant les representacions cartogràfiques i tècniques més actuals. A la segona part l'autor es trasllada al Tercer Món on fa al·lusió a les malalties més freqüents que, com ressalta, no sempre tenen —ni de bon tros— el seu epicentre en l'hemisferi sud.

A la introducció fa una reflexió sobre els conceptes bàsics, com ara l'existència d'un únic món per a l'estudi de les malalties, llur origen i extensió. L'autor trenca la dicotomia, moltes vegades establerta a manera de tòpic, entre les malalties pròpiament pertanyents als països del Tercer Món i els avui dia industrialitzats. Tal com demostra amb les al·lusions històriques, moltes malalties ara característiques dels països subdesenvolupats varen sacsejar en primer lloc als actualment industrialitzats. Tot i així, l'autor opta per fer una delimitació geogràfica del llibre, segons les malalties majoritàriament representades en els països d'economia capitalista o mixta desenvolupats, els països comunistes desenvolupats i els països en vies de desenvolupament.

La primera part és l'anomenada: Malalties occidentals? Aquí es fa un repàs a la història de la transició epidemiològica dels països occidentals lligada al seu propi desenvolupament, la qual cosa va produir el pas de les malalties infeccioses cap a les generalment anomenades degeneratives. Per tant, desenvolupament i salut han anat en certa manera lligats amb la història. D'altra banda, noves causes de mortalitat han esdevingut característiques de l'anomenada modernitat. Entre

les causes de mort més comunes tenim les relacionades amb malalties degeneratives (atacs, malalties del cor i certes menes de càncers), les lligades als estils de vida com ara els accidents de carretera, i les pròpies, associades a l'envelliment de la població amb l'allargament de l'esperança de vida de les darreres generacions. Així doncs, no es pot parlar d'una única causa i, sens dubte, els factors del medi ambient (les ocupacions professionals, la contaminació...) i el cercle de vida (manca d'exercici, dietes greixoses...) hi juguen un paper clau.

Aquesta interacció de factors fa que l'elaboració d'un estudi comparatiu sigui una tasca prou difícil. Hom ha de tenir en compte les desigualtats territorials i socials. Caldrà, doncs, eliminar els efectes de les diferències d'estructura de les poblacions escollides (grups socials diferentment representats en la piràmide poblacional).

Les malalties que l'autor escull són les més representatives dels països occidentals. En primer lloc, realitza una breu descripció de les seves característiques (origen i desenvolupament espacial) i passa, després, a l'anàlisi geogràfica. Una de les primeres malalties que estudia és el càncer. Aquí retroba novament el problema de la comparabilitat de les taxes de mortalitat per causes, sense l'efecte de les diferències socio-econòmiques de la població. La solució és força encertada: utilització de ratios de mortalitat estandarditzats. El resultat ha estat que els mapes mostren unes clares pautes geogràfiques, la qual cosa vol dir que el medi ambient és un factor altament determinant en gran part dels càncers humans. Moltes de les afirmacions relacionades amb el camp de la medicina però, són postulats que l'autor dona per vàlids tret de la bibliografia consultada que així ho corrobora.

L'autor recorre molt freqüentment al material cartogràfic i al suggeriment de les tècniques cartogràfiques més adients per a cada cas, com ara la utilització dels mapes coropletics o isopletics en l'estudi dels models de

distribució de les malalties cancerígenes. L'anàlisi cartogràfica pot ben bé tenir una funció logística o de planificació sanitària molt valuosa.

Per a la realització dels models de difusió espacials de les malalties s'inspira en treballs de geògrafs, passant de Hägerstrand fins a Hagget. A manera d'exemple es mostren casos d'estudi, que han servit en gran mesura per dur a terme campanyes de prevenció i d'immunització.

Abans de deixar aquesta primera part, l'autor retroba el tema d'un únic món per a l'estudi de les malalties amb el capítol anomenat: *Entre dos mons: la història geogràfica de les malalties*. Aquest repàs històric li servirà per il·lustrar com els països desenvolupats han compartit abans el que ara es coneix com «malalties del Tercer Món»: el còlera, la verola o la pesta. Malalties moltes vegades anomenades «tropicals», però propagades fora dels tròpics o, en tot cas, no degudes tant a factors climàtics com a qüestions de salut pública o d'inexistència de medicina preventiva.

A la segona part l'autor es trasllada al Tercer Món. Aquest context geogràfic, a més de patir les malalties àmpliament conegudes i erròniament qualificades com pròpiament de països en vies de desenvolupament o simplement subdesenvolupats, pateix malalties universals. La gran diferència és que aquí tenen un impacte proporcionalment molt més gran, tant en nombre de pèrdues humanes com de casos afectats. tal com va fer la primera part, torna a fer un recorregut per les malalties més representatives d'aquest àmbit geogràfic, on els factors socio-econòmics i del medi ambient adquireixen un pes especial. Un bon exemple el constitueixen les malalties dels ulls, majoritàriament degudes a una clara deficiència vitamínica i no pas a un contagi infecciós.

La malària i altres malalties provocades pels mosquits en el Tercer Món requereixen una anàlisi bio-geogràfica, que arribi a establir els models de difusió pels quals es desencadenen les infeccions. La realització

d'aquests models ha servit per trencar el cercle vital de la malaltia en les campanyes de prevenció que s'han dut a terme. La manera d'aconseguir-ho ha passat per l'adopció de mesures com ara canvis tecnològics en l'agricultura, millora dels habitatges reduint el contacte humà amb els insectes, aïllament del ramat de les llars o la dessecació de les terres. Mesures, però, moltes vegades fallides pels moviments migratoris que, sens dubte, representen un gran obstacle per dur a terme aquestes campanyes. La dificultat més important és, doncs, seleccionar el punt de trencament del cercle evolutiu de la malaltia.

Algunes altres malalties, com ara la Schistosomiasis (Bilharzia), són, en gran mesura, provocades per l'acció humana. Aquestes malalties tenen el seu origen en l'estancament d'aigües (aiguamolls, estanys, embassaments...) i la deposició d'excrements humans. Les infeccions es transmeten per contacte directe o mitjançant les feines de regadiu. Aquest és un bon exemple de com la solució no es troba en la intervenció mèdica, sinó en un programa de planificació on s'enfascitin l'educació de la població afectada o s'implementin programes d'enginyeria sanitària minimitzadora dels contactes entre la població i l'aigua. El que aquí potser s'oblida l'autor és la veritable manca de recursos bàsics que pateixen probablement els països més abatutsats per malalties infeccioses, com per parar atenció en dites obres o programes. Els exemples on aquestes mesures han tingut èxit són el Japó o països de l'est asiàtic. Els elements clau d'actuació han estat els canvis dels usos del sòl i la millora dels nivells de vida (rediseny de les cases, relocalització d'assentaments humans, etc.).

L'obra finalitza amb una petita síntesi dels diferents enfocaments geogràfics pel tractament dels problemes epidemiològics a nivells de micro, meso i macro escala. Amb aquesta finalitat mostra una sèrie de casos d'estudi.

En definitiva, el llibre *Disease Ecology* assolix àmpliament els objectius de revaloritzar

la contribució de la geografia dins dels estudis de la medicina preventiva i la recerca dels processos de propagació de les malalties. El paper de la geografia dins d'aquest camp d'investigació és una preocupació que l'autor aboca al llarg del llibre. Ahnora fa una crida als grups de treball interdisciplinaris, on la tasca del geògraf — amb l'aportació del seu enfocament i tècniques d'anàlisi — en pot abraçar uns nivells de comprensió més amplis. D'altra banda, marca uns líndars massa alts en voler tractar un nombre tan ampli de temes i deixar-ne molts d'oberts perquè el lector els pugui aprofundir. En aquest cas, però, l'autor no es reprimeix gens en suggerir altres referències bibliogràfiques sobre els temes específics. També s'ha de destacar l'àmplia documentació cartogràfica que, sens dubte, enriqueix profundament l'explicació dels models espacials. I per últim, cal destacar la — no gens menyspreable — tasca compilatòria que ha realitzat l'autor de totes les obres dutes a terme dins d'aquesta línia d'investigació, la qual cosa és prou evident en veure l'extens apartat de referències bibliogràfiques adjunt.

M^o José González López

Cloke, P ; Little, J. (1990), *The rural state? Limits to planning in rural society*, Clarendon Press, Oxford, 287 p.

La diferenciación entre espacio rural y espacio urbano ha sido objeto de una gran controversia desde la II Guerra Mundial. En esta polémica han surgido diferentes planteamientos para definir lo rural y lo urbano. Baste a este respecto recordar la teoría del *rural-urban continuum* o la que, negando ésta, plantea variables sociales comunes entre ambas categorías, concediendo mayor importancia a la diferencia de escala, a la diferencia entre pequeño y grande.

Recientemente, debido por un lado a los cambios ocurridos en el espacio rural, fruto de

nuevos procesos demográficos y ocupacionales, y por otro lado a la revisión, en todo el mundo, durante los años ochenta, de la relación entre el Estado y la economía, así como el papel del propio Estado en la política y planificación rural, se ha reavivado el debate sobre la naturaleza del espacio como categoría analítica con valor propio.

Tales procesos serían, entre otros, los problemas relacionados con las regiones marginales y la aparición de manera generalizada de los nuevos pobres en el medio rural, y la compleja interacción entre la reestructuración del capital y el cambio en la naturaleza de la intervención estatal en el mercado.

De esta manera, se redescubre una polémica que parecía zanjada a finales de los años sesenta y de la que forma parte el libro de Cloke y Little *The rural state?*

Este es el marco en el que es preciso contextualizar nuestros breves comentarios, debido a la amplitud y profundidad que este debate ha alcanzado en los últimos años, principalmente en los círculos de sociólogos y geógrafos anglosajones.

El libro analiza tres grandes temas: 1) planteamiento de los problemas analíticos del espacio rural y de la conceptualización de las categorías urbana y rural, resolviéndolos desde una perspectiva político-económica. 2) El Estado y la política rural. Apartado en el que estudia la importancia del Estado en el planteamiento rural y en la formulación, generación e implementación de políticas. Para ello analiza las diversas interpretaciones del Estado y la relación poder estatal-poder local. 3) Por último, los anteriores planteamientos de carácter teórico se ejemplifican con el análisis de dos casos a distinta escala: *a)* el desarrollo de planes estructurales en la región de Gloucestershire (Inglaterra), y *b)* a mayor escala, se realiza un análisis comparativo entre diversos países (Nueva Zelanda, Canadá, Holanda y Hungría).

El libro se abre entrando de inmediato en el debate sobre la ruralidad, del que los autores